ELŻBIETA HAJNICZ*

INSTYTUT PODSTAW INFORMATYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK, WARSZAWA

Formalny opis składni wyrażeń z *jako* za pomocą kontroli predykatywnej

Słowa kluczowe: *jako*, kontrola predykatywna, struktura składniowa, walencja.

https://doi.org/10.31286/JP.001078

1. Wstęp

Opracowując słownik walencyjny, skupiamy się zazwyczaj na określeniu, co uważamy za predykat[1], oraz na typach fraz, takich jak frazy nominalne, przymiotnikowe, przyimkowe, które mogą stanowić jego podrzędniki. Jest to szczególnie ważne w wypadku słowników mających w pełni sformalizowaną strukturę, takich jak *Walenty* (Przepiórkowski i in. 2014a, b; Hajnicz i in. 2016; Przepiórkowski i in. 2017; Hajnicz 2025), w których każde hasło słownikowe i każdy jego składnik muszą być zapisane zgodnie z przyjętym formalizmem.

Natomiast mniej typowym konstrukcjom i właściwym sposobom ich formalnej reprezentacji poświęcane jest mniej uwagi. Takim nietypowym i trudnym do opisu słowem jest niewątpliwie JAKO. Wskazuje na to m.in. fakt, że badacze zajmujący się ostatnio tym słowem (np. Danielewiczowa 2020) zwracają uwagę na brak jego wnikliwych opracowań.

Celem tej pracy jest przedstawienie spójnego metodologicznie opisu JAKO wypełniającego odrębną pozycję w strukturze składniowej wypowiedzenia. W tym celu wykorzystam relację kontroli predykatywnej w postaci stosowanej w słowniku walencyjnym *Walenty*. Najpierw jednak zaprezentuję, porównam i przeanalizuję większość opracowań dotyczących *jako*, jego opisu morfoskładniowego i funkcji w strukturze składniowej. Przedstawię także obecną reprezentację JAKO w *Walentym*, już obecnie wykorzystującą kontrolę predykatywną.

W niniejszym artykule nie są rozważane archaiczne użycia *jako*, które można uznać za realizacje JAK, np. „Zrobił, j a k o rzekł, […] owoc nadzwyczajnej piękności, winem płynący nader pachnącym i słodkim, ale ciężkim i lepkim j a k o krew". Nie interesują nas także zbitki *jako że*, *jako żywo*, *jako tako*, *jako taki*.

Przeważająca większość przykładów prezentowanych w tekście pochodzi z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP; Przepiórkowski i in. (red.) 2012). Wszystkie inne cytaty znakowane są jako zmodyfikowane (M), własne (W) lub pochodzące z Internetu (I). Ponadto poza oznaczeniem * dla wypowiedzeń niepoprawnych i ? dla wątpliwych posługuję się × dla

* elzbieta.hajnicz@ipipan.waw.pl; ORCID: 0000-0001-9024-6191

1 W niniejszej pracy predykatem nazywamy wyraz posiadający własną walencję.

wypowiedzeń o niejasnej interpretacji semantycznej. W tekście przykładowych zdań interesujący nas *predykat* jest podkreślony dwukrotnie, zaś *składniki wypowiedzenia* łączone przez pogrubione ***jako*** są podkreślone faliście. Ponadto podkreślone linią prostą są człony istotne w inny sposób dla interpretacji zdania, a linią wykropkowaną – człony niespełniające powyższych wymagań.

2. Istniejące opisy słowa *jako*

2.1. *Jako* w leksykografii polskiej

W większości tradycyjnych słowników słowo *jako* posiada dwie interpretacje morfoskładniowe: przyimek wymagający mianownika (`prep:nom`) i spójnik (`conj`); zgodne są pod tym względem *Uniwersalny słownik języka polskiego* PWN (USJP), *Wielki słownik języka polskiego* PAN (WSJP PAN), *Inny słownik języka polskiego* (ISJP) i *Słownik gramatyczny języka polskiego* (SGJP) (zob. Woliński 2019: rozdz. 1). Ponadto wszystkie poza SGJP uznają przypadek za podstawowy test rozróżniania tych dwóch klas gramatycznych (ISJP, USJP czynią to *explicite*). Wyklucza to wystąpienia spójnika koordynującego frazy w mianowniku. W SGJP zaznaczone jest jedynie, że spójnik współrzędny JAKO przyłącza frazę nominalną zgodną.

Wśród badaczy pojawiły się jednak głosy, że także część wystąpień *jako* w sąsiedztwie fraz w innych przypadkach nie tworzy konstrukcji spójnikowych.

2.2. Wzorce składniowe konstrukcji z *jako*

Marianna Rogowska (1981) bada JAKO z punktu widzenia jego położenia w rozbiorze wypowiedzenia i rozważa następujące wzorce składniowe o postaci drzew[2,3]:

(I) NP_c / AP_c / JAKO { NP'_{nom} ; AP'_{nom} }

(II) VP: NP_c ; JAKO { NP'_c ; AP_c }

(III) NP_c / JAKO { NP'_c ; AP_c }

gdzie *c* jest oznaczeniem dowolnego przypadka, zaś nawiasy klamrowe oznaczają alternatywne występowanie fraz.

Wzorzec (I) dotyczy frazy przymiotnikowej konotującej frazę JAKO z następującą po niej frazą nominalną albo przymiotnikową w mianowniku (1).

(1) Ten zakątek Syberii był częścią rozbudowanego systemu obozów, znanego **jako** gułag.

Wzorzec (II) dotyczy fraz werbalnych i konotuje frazę nominalną oraz frazę JAKO z następującą po niej inną frazą nominalną lub przymiotnikową w przypadku uzgadniającym się

2 Które można przetransformować na reguły gramatyczne w odpowiednim formalizmie.

3 Autorka używa terminu *schematy*, jednak w niniejszym artykule termin ten jest zarezerwowany dla schematów składniowych, które zawierają kompletną informację walencyjną danego predykatu. Prezentowane przez M. Rogowską poddrzewa zawężone są do konstrukcji bezpośrednio związanych z JAKO, nie są kompletne, więc zdecydowałam się na zmianę terminu.

z pierwszą frazą nominalną. Wzorzec ilustrują przykłady (2a, 2b, 2c), zaś (2d) zawiera przykłady fraz o centrum imiesłowowym.

(2) a. (i) Mirian Akavia debiutowała **jako** pisarka dopiero trzydzieści lat po przybyciu do Izraela.
(ii) Pracując **jako** tłumaczka, była panią swego czasu.
(iii) W przeciwnym wypadku skończę **jako** przedwcześnie podstarzały alkoholik.
b. (i) Gdy ojciec się dowiedział, dla bezpieczeństwa zaprzysiągł 13-letniego Jana **jako** AK-owca.
(ii) Domosławski powinien zatrudniać mnie **jako** pracownika na etacie, a nie firmę.
(iii) Pan Bóg […] następnie „odpoczął", błogosławiąc dzień siódmy **jako** dzień święty.
(iv) Doceniał postawę Mówcy **jako** subtelny argument w grze.
(v) Przyznaję, że traktuję pana **jako** reprezentanta tej drugiej metody.
c. (i) W końcu zawodowo zaczęli Anię szufladkować **jako** niepewną i niedyspozycyjną […].
(ii) Lód lodowcowy traktowano tradycyjnie **jako** nieprzepuszczalny dla wody.
d. (i) Decyzja Biura działającego **jako** organ odszkodowawczy jest ostateczna. (ii) Michael Moore nie jest jedynym artystą postrzegającym internet **jako** medium dobre dla kultury.
e. (i) Mówił o generale Erichu Ludendorffie **jako** o „genialnym" organizatorze armii.
(ii) To chyba dlatego, że ona podchodzi do pisania **jako** do „pracy zarobkowej".
(iii) Współczesny człowiek patrzy na dawną mądrość i wiedzę **jako** na przeżytą, bezużyteczną, niegodną szacunku.

W końcu wzorzec (III) reprezentuje frazę nominalną powiązaną z frazą typu JAKO z uzgodnieniem przypadka następującej po nim frazy nominalnej bądź przymiotnikowej. Przykładem takiej konstrukcji są zdania (3) oraz pierwsze z dwóch wystąpień JAKO w (13a).

(3) a. Mary Wesley debiutowała jako 70-latka […].
b. Thomas służył jako młodzieniec w armii operującej w Holandii.

M. Rogowska wspomina też o konstrukcjach typu *mój debiut **jako** wiceministra*…, w których predykatem jest rzeczownik (w dowolnym przypadku) wymagający frazy dzierżawczej i JAKO dopełnianego frazą nominalną w dopełniaczu. Jej zdaniem głębszej analizy wymaga wymienność zaimków dzierżawczych na rzeczowniki w dopełniaczu (*debiut Jana **jako** wiceministra*)[4].

Za przypadek wzorca (III) uzupełnionego o nadrzędnik w postaci przyimka autorka uznaje także zdanie (4).

4 W słowniku *Walenty* fraza dzierżawcza `PossP` obejmuje także rzeczowniki w dopełniaczu, więc problem ten poniekąd zanika i moglibyśmy uwzględnić wzorzec widniejący po prawej. Niemniej, jak stwierdza M. Rogowska, konstrukcje typu *artyzmu Białoszewskiego jako poety* stanowią przypadek wzorca (III) rozbudowanego o nadrzędnik nominalny NP′ (z zamianą NP_c na `PossP`).

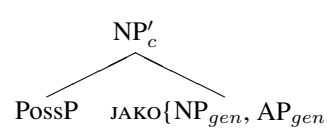

(4) To może być dobre dla państwa jako całości.

M. Rogowska konkluduje, że we wzorcach (I) i (II) występują przyimki JAKO, przy czym we wzorcu (I) wymagany jest mianownik, we wzorcu (II) nie ma zaś ograniczenia na przypadek *c*, który może być narzucany przez daną frazę nominalną NP_c. W końcu we wzorcu (III) JAKO jest spójnikiem wiążącym dwie frazy nominalne lub przymiotnikowe.

2.3. *Jako* w słowniku polskich przyimków wtórnych

Praca Beaty Milewskiej (2003) poświęcona jest w całości opisowi przyimków wtórnych. JAKO w funkcji przyimkowej jest tam uwzględnione, gdyż pochodzi od spójnika JAKO. Autorka wyróżnia dwie grupy przyimków:

– przyimki występujące z mianownikiem, ewentualnie dopełniaczem lub biernikiem; od strony semantycznej jest to wykładnik funkcji dopowiedzenia, z możliwą zamianą na *w charakterze*; w zależności od przypadka można wskazać następujące przykłady:

a) dla mianownika (2a),
b) dla biernika (2b),
c) dla dopełniacza (5a).

– przyimki występujące z biernikiem, ewentualnie dopełniaczem; semantycznie jest to wykładnik funkcji sposobu. Zilustrujemy to przykładami:

a) dla biernika – zdania dla czasowników BŁOGOSŁAWIĆ (2b.iii), SZUFLADKOWAĆ (2c.i), TRAKTOWAĆ (2b.v, 2c.ii),
b) dla dopełniacza (5b).

(5) a. (i) Avesta używa tej nazwy **jako** tytułu kapłańskiego.
(ii) Koni tych używano niegdyś głównie **jako** jucznych.
b. Partyzanci z oddziału Basajewa nie mogli się go nachwalić **jako** dowódcy surowego […], ale sprawiedliwego, nieustraszonego i rozważnego […].

2.4. *Walenty* – wliczenie JAKO do konstrukcji porównawczych

W słowniku *Walenty* JAKO zostało zaliczone do tzw. konstrukcji porównawczych, zapisywanych jako `compar(TYP)`, wprowadzanych przez wyraz zwany *komparatorem* JAK, NIŻ, CO oraz JAKO. Jak pokazują przykłady, komparator JAKO przyłącza frazy nominalne (2a, 2b, 2d, 5a.i, 5b), przymiotnikowe (2c, 5a.ii) oraz przyimkowe (2e).

2.5. Słowo *jako* w drzewach zależnościowych

Alina Wróblewska i Aleksandra Wieczorek (2018) przeprowadzają drobiazgową krytyczną analizę rozróżniania przyimkowej i spójnikowej interpretacji *jako*. Autorki przede wszystkim argumentują, że nie jest to ani przyimek, ani spójnik. Argumenty przeciwko uznawaniu JAKO za spójnik są następujące:

– dopuszczalność poprzedzania JAKO przez partykułę (6a),
– dopuszczalność poprzedzania JAKO przez spójnik współrzędny (7a).

Żadna z tych konstrukcji nie jest akceptowalna dla spójników współrzędnych, por. przykłady 6b, 7b.

(6) a. Peikswa zastał ją **już jako** gospodynię na plebanii.
b. *Peikswa zastał ją **już i** gospodynię na plebanii. (M)
(7) a. Zazdrościłem wam **nie tylko jako** istotom wyższym, **ale jako** tym które przebywają na wyżynach.
b. *Zazdrościłem wam **nie tylko i** istotom wyższym, **ale i** tym które przebywają na wyżynach. (M)

Natomiast argumenty przeciwko uznawaniu JAKO za przyimek to:
– niemożność występowania w kontekście czasownika łącznikowego BYĆ (8),
– możliwość dopuszczania przez JAKO kolejnego przyimka, podrzędnego względem niego (2e).

(8) a. *Piotr **jest jako** powieściopisarz. (M)
b. […] Piotr **jest** w świetnej formie […]. (W)

Ponadto autorki konstatują, że *jako* pełni funkcję predykatywną, wprowadzając wyrażenie predykatywne takie jak BYĆ i TO, jednak nie jest to predykatyw, nie będąc elementem zdaniotwórczym.

Podsumowując analizę, A. Wróblewska i A. Wieczorek (2018) stwierdzają, że JAKO nie może być ani przyimkiem, ani spójnikiem, i uznają, że należy wprowadzić nową klasę gramatyczną, którą nazywają *pseudopredykatywem*, z JAKO będącym jej jedynym przedstawicielem. Autorki definiują tę klasę następująco:

> Klasa ta obejmuje jednostki nieodmienne, niesamodzielne, pełniące funkcję łączącą, niewymagające przypadka, niekoordynujące i niewprowadzające zdania ani równoważnika zdania podrzędnego.

W proponowanej analizie zależnościowej JAKO nie tworzy struktur współrzędnych i zawsze posiada dokładnie jeden podrzędnik, przyłączany przez krawędź etykietowaną przez symbol `pd` (wyrażenie predykatywne). Natomiast nadrzędnikiem JAKO może być czasownik, rzeczownik bądź przymiotnik, przy czym etykiety na przyłączających go krawędziach mogą być różne i w dużym stopniu nie zależy to od klasy gramatycznej nadrzędnika.

Bardzo często jest to etykieta `adjunct` (*królowa* $\xrightarrow{\texttt{adjunct}}$ *jako* $\xrightarrow{\texttt{pd}}$ *matka*), niejednokrotnie ze specyfikacją typu, np.: przyczyny (*ciekawych* $\xrightarrow{\texttt{adjunct_caus}}$ *jako* $\xrightarrow{\texttt{pd}}$ *dokument*), narzędzia (*używam* $\xrightarrow{\texttt{adjunct_instr}}$ *jako* $\xrightarrow{\texttt{pd}}$ *środków*), celu (*upatrzył* $\xrightarrow{\texttt{adjunct_purp}}$ *jako* $\xrightarrow{\texttt{pd}}$ *hasło*), sposobu (*traktuje* $\xrightarrow{\texttt{adjunct_mod}}$ *jako* $\xrightarrow{\texttt{pd}}$ *właściwe*), itp.[5]

5 Wszystkie te konstrukcje za: Wróblewska, Wieczorek 2018.

2.6. JAKO w zanegowanych konstrukcjach werbalnych

Małgorzata Gębka-Wolak (2024) analizuje zanegowane przechodnie konstrukcje werbalne, w których występuje JAKO. Prowadzone badania dotyczą kwestii, w jakim stopniu dopełniacz negacji dopełnienia (por. przypis 12) przechodzi na powiązaną z nim (relacją kontroli predykatywnej, punkt 5.1) frazę wprowadzaną przez JAKO. Są one prowadzone na zbiorze 2198 zdań wyekscerpowanych z pełnego NKJP[6] za pośrednictwem wyszukiwarki Poliqarp[7].

Autorka przeprowadza analizę tych zdań pod kilkoma kątami. Jedna z badanych właściwości dotyczy związku rodzaju gramatycznego rzeczownika z przypadkiem, w jakim występuje w takiej frazie (dychotomia biernik/dopełniacz). W przebadanych zdaniach biernik po JAKO występuje średnio w 17% zdań[8]. Ilustrują to zdania (9), cytowane za M. Gębką-Wolak.

(9) a. Nigdy jednak lustracji **nie** postrzegał **jako** cel sam w sobie.
b. Zwycięstwa nad Norwegią **nie** traktuję więc tylko **jako** święto polskich mężczyzn.

Ponadto niezależna ekscerpcja z NKJP wskazuje, że nie muszą to być formy finitywne, patrz przykład (10), choć takie wystąpienia są znacznie rzadsze.

(10) a. Proszę, **nie** odbieraj tego **jako** agitację […].
b. Mało tego, potrafiliśmy nawet – **nie** traktując tego bynajmniej **jako** jakiś wyczyn – wyjechać na tych motocyklach na Halę Goryczkową i Kondratową.

3. Dyskusja nad istniejącymi reprezentacjami *jako*

Chciałabym teraz przeanalizować i porównać omówione w poprzednim rozdziale podejścia do morfoskładniowego i składniowego opisu słowa *jako*. Nie chcąc jednak w tym momencie upierać się przy tradycyjnym kategoryzowaniu go jako spójnika i przyimka, będę mówić odpowiednio o JAKO „przypodrzędnikowym" i „przypredykatowym".

3.1. Słowo *jako* a konstrukcje porównawcze

W bieżącej wersji słownika *Walenty* słowo *jako* zostało zaliczone do konstrukcji porównawczych. Posiadają one omówione poniżej właściwości. Ponieważ jednak zamierzam kwestionować przynależność JAKO do komparatorów, ich właściwości zamierzam przedstawić przy użyciu najbardziej typowego komparatora JAK.

1. Człon wprowadzany przez komparator może mieć urozmaiconą postać składniową (fraza nominalna, przymiotnikowa, przyimkowa, przysłówkowa), por. (11b).
2. Człon ten może składać się z kilku współrzędnych fraz niepołączonych relacją koordynacji ani podrzędności, por. (11a)[9].

6 Zdania te zawierają 21 wybranych czasowników, z czego najwyższą frekwencję (1198; 54%) ma czasownik TRAKTOWAĆ.

7 https://nkjp.pl/poliqarp/

8 Wyniki te mogą być zaburzone przez błędy automatycznego tagowania morfoskładniowego, zwłaszcza w wypadku synkretyzmu dopełniacza i biernika dla rodzajów męskoosobowego i męskozwierzęcego (w lp.).

9 Konstrukcję taką uznaje się czasem za eliptyczną.

3. Człon ten nie musi się z niczym uzgadniać (11b), np.:
   – *moje pośladki trzęsą się **jak** Myrrinie/u Myrriny* (11b.i,ii), chyba żeby frazę posesywną uzgodnić z frazą celownikową przyimkową, co byłoby składniowo dziwaczne;
   – *traktujecie **jak** dawniej* (11b.iv), chyba żeby frazę typu `advp(temp)` uzgodnić z dostawionym okolicznikiem czasu *teraz* (*traktujecie mnie teraz **jak** dawniej*);
   – *trzęsły się **jak** na komendę*, chyba żeby uzgodnić je z dostawionym przysłówkiem *równo* (*brzuchy trzęsły się równo **jak** na komendę*).

Takie szukanie uzgodnienia na siłę wydaje się niczym nieuzasadnione. Frazy dostawiane dla uzyskania uzgodnienia to nie są frazy wyelidowane, niewyrażone na powierzchni i wynikające z kontekstu. Tak więc moim zdaniem nie mamy tu do czynienia ani z konstrukcją spójnikową, ani ze zjawiskiem kontroli predykatywnej (punkt 5.1).

(11) a. […] sądziłbym, że traktuje mnie **jak** psychiatra swojego pacjenta.
   b. (i) Na Zeusa, nie trzęsą się **jak** u Myrriny [o pośladkach] […].
      (ii) Na Zeusa, moje pośladki nie trzęsą się **jak** Myrrinie. (M)
      (iii) […] a komicy wyprawiali cudeńki, od których brzuchy trzęsły się **jak** na komendę […].
      (iv) Wciąż mnie traktujecie **jak** dawniej.
   c. Nie traktujesz mnie **jak** podwładny.

Jak widać choćby po doborze przykładów, JAKO nie spełnia warunków, które uznaliśmy powyżej za typowe dla komparatorów: nie przyłącza więcej niż jednej frazy, nawet jeśli obie mają powiązania z bezpośrednimi wymaganiami, por. (12a), nie może być realizowane przez frazę przysłówkową i musi być powiązane z bezpośrednimi wymaganiami czasownika, por. (12b), nie przyłącza frazy w mianowniku, por. (12c). Przykłady te to odpowiednio modyfikacje (11a), (11b.iii, 11b.iv) i (11c), polegające na zamianie *jako* na *jak*.

(12) a. *Traktuje mnie **jako** psychiatra swojego pacjenta. (M)
   b. (i) *Wciąż mnie traktujecie **jako** dawniej. (M)
      (ii) *Brzuchy im trzęsły się **jako** na komendę. (M)
   c. *Nie traktujesz mnie **jako** podwładny. (M)

Ostatecznie zaliczenie JAKO do komparatorów uważam za nieuzasadnione.

3.2. Pseudopredykatyw JAKO

A. Wróblewska i A. Wieczorek (2018) unifikują JAKO w jedną kategorię gramatyczną. Jeśli więc chcielibyśmy odróżnić JAKO przypredykatowe od przypodrzędnikowego, musielibyśmy oprzeć się wyłącznie na kategorii gramatycznej jego nadrzędnika oraz na etykiecie na łączącej je krawędzi. Tak więc nadrzędnik przymiotnikowy lub werbalny wskazuje na występowanie JAKO przypredykatowego. Natomiast z rzeczownikiem sprawa jest trudna. Z jednej strony bardzo często pojawia się wraz z JAKO przypodrzędnikowym (wzorzec (III) M. Rogowskiej

(1981), punkt 2.2), a z drugiej strony może pełnić funkcję nadrzędnika dla JAKO przypredykatowego (wzorzec z przypisu 4). Można więc śmiało twierdzić, że w wypadku predykatów nominalnych nie daje się tych dwóch rodzajów *jako* rozróżnić.

4. Odróżnianie *jako* przypredykatowego od przypodrzędnikowego

Pierwszym testem jest próba parafrazy za pomocą *będąc*/*będący*. Jest ona właściwa w wypadku JAKO przypodrzędnikowego, por. (13a, 13b) z (13c). Nie da się w ten sposób parafrazować JAKO przypredykatowego, por. (13d) z (13a.i) i (3a).

(13) a. (i) Mary Wesley jako 70-latka debiutowała **jako** pisarka. (M)
(ii) Jako dorośli traktujemy pieniądze **jako** coś najważniejszego w życiu […].
b. **Jak** Pani traktuje takie sugestie jako katoliczka i jako matka?
c. (i) Mary Wesley debiutowała [**jako** pisarką] będąc 70-latką. (M)
(ii) Będąc dorośli traktujemy pieniądze **jako** coś najważniejszego w życiu. (M)
(iii) **Jak** Pani traktuje takie sugestie będąc katoliczką i matką? (M)
d. *Mary Wesley jako 70-latka debiutowała **będąc** pisarką. (M)

Drugim, poniekąd symetrycznym testem, jest możliwość parafrazy JAKO przypredykatowego za pomocą *w charakterze*, *w roli*, *w funkcji*, por. (14a) z (2a) oraz (14b.i) z (2b.i), (14b.ii) z (2b.iii), bądź też za pomocą *uznawać*/*uważać za*[10] (niektóre same mają schematy z przyimkiem *za*), por. (14c.i) z (2b.iv), (14c.ii) z (2c.i).

(14) a. (i) Mirian Akavia debiutowała w roli pisarki dopiero trzydzieści lat po przybyciu do Izraela. (M)
(ii) Pracując w charakterze tłumaczki, była panią swego czasu. (M)
b. (i) Gdy ojciec się dowiedział, dla bezpieczeństwa zaprzysiągł 13-letniego Jana w charakterze AK-owca. (M)
(ii) Pan Bóg „odpoczął", błogosławiąc dzień siódmy w funkcji dnia świętego. (M)
c. (i) Uważał postawę Mówcy za subtelny argument w grze. (M)
(ii) W końcu zawodowo zaczęli Anię uznawać za niepewną i niedyspozycyjną. (M)
d. *Mary Wesley debiutowała w charakterze 70-latki. (M)

Trzecim testem jest nieelidowalność konstrukcji wprowadzanych przez JAKO przypredykatowe, por. (15a.i) z (13a.ii), (15a.ii) z (20a), (15a.iii) z (23a), a przynajmniej ich usunięcie w istotny sposób wpływa na znaczenie wypowiedzenia, por. (15b) z (2c.i). Natomiast JAKO przypodrzędnikowe wraz z wprowadzanym przezeń członem można usunąć bez utraty poprawności składniowej, a zazwyczaj także kompletności semantycznej zdania, por. (15c) z (13b).

(15) a. (i) *Jako dorośli traktujemy pieniądze. (M)
(ii) ×Adam zatrudnił się. (M)
(iii) *Słonimski definiował się zawsze. (M)

10 Niejednokrotnie, np.: dla DOCENIAĆ, KRYTYKOWAĆ, z utratą nacechowania pozytywnego bądź negatywnego.

b. ×W końcu zawodowo zaczęli Anię szufladkować. (M)
c. **Jak** Pani traktuje takie sugestie? (M)

W wypadku imiesłowów przymiotnikowych biernych JAKO przypredykatowe przyłącza frazę w mianowniku (16a), zaś w wypadku JAKO przypodrzędnikowego zachodzi uzgodnienie przypadka (16b). Testy omówione wcześniej też da się zastosować.

(16) a. (i) Mieliby być zatrudnieni **jako** konsultanci.
(ii) Z reguły po tych słowach, traktowanych **jako** grzecznościowe, następowało milczenie.
b. Czy pani zdaniem taka działalność winna być tolerowana i akceptowana przez panią jako przewodniczącą Krajowej Rady?

Natomiast w wypadku gerundiów mają zastosowanie wyłącznie omówione już testy dla postaci finitywnej czasowników: testy zamiany JAKO przypredykatowego na *w roli*/*w charakterze* oraz niemożliwości zamiany na *będąc*/*będący*, por. (17c) z (17a.i, 17b), oraz wpływu usunięcia tej frazy na gramatyczność/znaczenie wypowiedzenia (17c, 17d) z (17a, 17b).

(17) a. (i) Dlatego, też konieczne jest traktowanie Warszawy **jako** przyszłej metropolii europejskiej.
(ii) Kolejną ważną kwestią jest zagrożenie wynikające z akceptowania opinii konsumentów **jako** bardziej wiarygodnych od opinii specjalistów.
b. Może nie dla każdego perspektywa pracowania **jako** sekretarka jest szczytem marzeń […].
c. (i) Konieczne jest traktowanie Warszawy w roli przyszłej metropolii europejskiej / *będącej przyszłą metropolią europejską. (M)
(ii) Nie dla każdego perspektywa pracowania w charakterze sekretarki jest szczytem marzeń. (M)
d. (i) *Dlatego, też konieczne jest traktowanie Warszawy. (M)
(ii) ×Kolejną ważną kwestią jest zagrożenie wynikające z akceptowania opinii konsumentów. (M)
e. ×Może nie dla każdego perspektywa pracowania jest szczytem marzeń. (M)

5. Rola kontroli predykatywnej w opisie JAKO przypredykatowego w *Walentym*

Przyjrzyjmy się teraz dokładnie sposobowi reprezentacji *jako* w *Walentym*. Będę używać przyimkowej reprezentacji JAKO przypredykatowego, żeby nie odbiegać od aktualnego opisu słownikowego.

W *Walentym* mamy 324 czasowniki wymagające przyimka JAKO oraz 18 wymagających `compar(jako)`. Wymaganie przyimka przybiera postać `prepnp(jako,str)` oraz `prepadjp(jako,str)`. We wszystkich schematach pozycja ta znajduje się pod kontrolą predykatywną. Rozróżnienie to wydaje się pozbawione głębszych podstaw i nie ma żadnego wpływu na dalszy tok rozumowania.

W celu przeprowadzenia właściwej analizy JAKO niezbędne jest wprowadzenie pojęcia *kontroli predykatywnej*.

5.1. Kontrola predykatywna

W *Walentym*, poza standardową *kontrolą składniową* (Davies, Dubinsky 2008; Landau 2013)[11], rozważana jest także *kontrola predykatywna*. Nazwa ta wynika z faktu, że w tym wypadku człon kontrolowany występuje na pozycji predykatywnej.

Pojęcie *pozycji predykatywnej* wyróżnione zostało dla przymiotników dla odróżnienia typowej dla nich *pozycji atrybutywnej* (Szupryczyńska 1980; Magajewska 2005).

Fraza znajdująca się na pozycji predykatywnej uzgadnia pewne właściwości składniowe z podmiotem (schemat 1 dla takich czasowników jak BUDZIĆ SIĘ, CZUĆ SIĘ, JAWIĆ SIĘ) lub dopełnieniem (schemat 2 dla takich czasowników jak ODMALOWAĆ, OGLĄDAĆ, PAMIĘTAĆ)[12,13]. Zależność ta zapisywana jest w postaci kontroli predykatywnej poprzez wskazanie członu kontrolującego (`pred_controller`) oraz członu kontrolowanego (`pred_controllee`).

Frazy przymiotnikowe na pozycji predykatywnej bardzo często cechują się rozchwianiem pomiędzy przypadkiem zgodnym z frazą kontrolującą a narzędnikiem. Żeby nie mnożyć schematów, w *Walentym* taki przypadek nazywany jest *predykatywnym* (`pred`).

Schemat 1

```
subj,pred_controller{np(str)} + pred_controllee{adjp(pred)}
```

Schemat 2

```
subj{np(str)} + obj,pred_controller{np(str)} +
pred_controllee{adjp(pred)}
```

(18) a. Lyl obudziła się radosna, rozleniwiona.
b. O poranku świat obudzi się takim, jakim jest naprawdę.
(19) a. Nigdy nie widziałem go ponurego, zrezygnowanego, a znamy się już 30 lat.
b. Widziała go takim, jakim go pamiętała […].

Przykład (18) ilustruje schemat 1, w którym fraza kontrolowana (*radosna, rozleniwiona* i *takim, jakim jest naprawdę*) uzgadnia rodzaj i liczbę z kontrolującym ją podmiotem (odpowiednio *Lyl*,

11 *Kontrola składniowa* służy wskazaniu, który składnik wypowiedzenia reprezentuje ukryty podmiot bezokolicznika. Klasyczny przykład stanowi tu para czasowników (OBIECYWAĆ, KAZAĆ) z dopełnieniem bezokolicznikowym, których struktura składniowa niczym się nie różni poza tym, że wykonawcą czynności wskazanej przez bezokolicznik raz jest podmiot, a raz fraza celownikowa.

12 `str` to przypadek strukturalny, czyli zależny od kontekstu (jak w niektórych podejściach generatywistycznych (Babby 1980, 1988; Chomsky 1986; Willim 1990; Przepiórkowski 1996)). W *Walentym* na pozycji dopełnienia bliższego przypadek ten realizowany jest przez biernik w konstrukcjach twierdzących oraz przez dopełniacz w zanegowanych, tzw. dopełniacz negacji (Przepiórkowski 2000; Błaszczak 2001; Bondaruk i in. 2017). Natomiast na pozycji podmiotu jest on standardowo realizowany przez mianownik, a jego użycie w tym miejscu wynika z pewnych subtelności teoretycznych dotyczących fraz liczebnikowych (Przepiórkowski 2004).

13 Z bardzo rzadkimi wyjątkami, np. zdaniowy człon kontrolujący na pozycji dopełnienia, jednak bez możliwości pasywizacji (*Psychologowie uznali za pewnik, że wczesna edukacja* […] *sprzyja karierze* […]) i inne idiosynkrazje.

świat), zaś przykład (19) – schemat 2, w którym fraza kontrolowana (*ponurego, zrezygnowanego* i *takim, jakim go pamiętała*) uzgadnia je z dopełnieniem (*go*). Z drugiej strony w przykładach (a) uzgodnieniu podlega także przypadek, zaś w przykładach (b) fraza przymiotnikowa występuje w narzędniku.

W wypadku fraz nominalnych znajdujących się na pozycji predykatywnej schematy są analogiczne, z tym że zamiast `adjp(pred)` pod kontrolą pojawia się `np(str)` bądź też `np(inst)` (*obudził się nowym człowiekiem*) – nie ma rozchwiania przypadka.

5.2. JAKO przypredykatowe w konstrukcjach werbalnych

Spróbujmy scharakteryzować konstrukcje z JAKO przypredykatowym w zależności od tego, jaki typ frazy je kontroluje. Możemy tu wyróżnić `prepnp(jako,str)` kontrolowane predykatywnie przez podmiot oraz przez dopełnienie w przypadku strukturalnym[14], `prepnp(jako,gen)` kontrolowane przez dopełnienie w dopełniaczu.

Kontrola przez podmiot występuje dla czasowników nieprzechodnich, np.: DEBIUTOWAĆ, DZIAŁAĆ, KOŃCZYĆ, PRACOWAĆ, WSPÓŁPRACOWAĆ, oraz czasowników z *się* inherentnym (oznaczanych przez *I*), np.: BŁAŹNIĆ^{I}, NAJMOWAĆ^{I}, ODZNACZAĆ^{I}, ZATRUDNIAĆ^{I}, występujących ze schematem 3, co ilustrują przykłady (2a) dla czasowników w stronie czynnej oraz (20) dla czasowników z *się* inherentnym.

Schemat 3

```
subj,pred_controller{np(str)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)} + …
```

(20) a. Adam zatrudnił się **jako** sprzedawca w sklepie z odzieżą.
b. Gabinet Jerzego Buzka nie odznaczył się **jako** przesadnie szybki i dynamiczny.

Natomiast w wypadku czasowników przechodnich mamy do czynienia z kontrolą przez dopełnienie (oznaczenie *(R)* wskazuje dodatkowe wystąpienia z *się* zwrotnym lub wzajemnościowym), np.: ADMIROWAĆ, AKCEPTOWAĆ$^{(R)}$, BŁOGOSŁAWIĆ, CHARAKTERYZOWAĆ$^{(R)}$, CHWALIĆ, DEFINIOWAĆ$^{(R)}$, DOCENIAĆ, DYSKRYMINOWAĆ, GANIĆ, KRYTYKOWAĆ, OCENIAĆ$^{(R)}$, OPISYWAĆ, PODZIWIAĆ, REKOMENDOWAĆ$^{(R)}$, TRAKTOWAĆ, WYZYSKIWAĆ, ZAPRZYSIĘGAĆ, ZATRUDNIAĆ – schemat 4[15], patrz zdania (2b, 2c).

Schemat 4

```
subj{np(str)} + obj,pred_controller{np(str)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)}
```

Przykładem czasownika przechodniego posiadającego swój odpowiednik z *się* inherentnym jest ZATRUDNIAĆ$^{(I)}$, por.: przykład (2b) z (20).

14 Patrz przypis 11.

15 Nie przytaczam kompletnych schematów. Na przykład dla PRACOWAĆ schemat 3 zawiera także pozycję `{xp(locat[prepnp(u,gen);prepnp(w,loc);advp(locat)])}`, zaś w wypadku WSPÓŁPRACOWAĆ – pozycję `{prepnp(z,inst)}`, nie mówiąc o tym, że pozycja kontrolowana zawiera dwie skoordynowane frazy `prepnp(jako,str);comprepnp(w roli)}`.

Podobnie jak w ogólnym wypadku kontroli predykatywnej z punktu 5.1, wystąpienie kontroli powoduje uzgodnienie frazy wprowadzanej przez JAKO co do liczby i przypadka z frazą kontrolującą, czyli z podmiotem w wypadku schematu 3 oraz dopełnieniem w wypadku schematu 4.

Kontrola przez dopełnienie w dopełniaczu występuje dla czasowników NACHWALIĆ^{I16} i UŻYWAĆ, por. przykład (5). Odpowiedni schemat różni się od schematu 4 tylko tym, że we właściwych frazach przypadek strukturalny zostaje zastąpiony dopełniaczem.

Konstrukcje z JAKO przyłączającym przymiotnik są dopuszczalne głównie przy kontroli przez dopełnienie, por. przykład (2c) dla dopełnienia biernikowego i (4a) dla dopełnienia dopełniaczowego. W takim wypadku w schemacie 4 należy zastąpić pod kontrolą `prepnp(jako,str|gen)` przez `prepadjp(jako,str|gen)`. W słowniku jedynie schematy 6 czasowników zawierają `compar(jako)` w wypadku kontroli przez podmiot, co dopuszcza przyłączanie frazy przymiotnikowej (21), por. też (18).

(21) […] wszystkie trzy funkcjonowały **jako** równorzędne.

W *Walentym* mamy też kilka czasowników (m.in. AKREDYTOWAĆ, KOŃCZYĆ, ODSŁUŻYĆ, PODPISYWAĆ, POŁOŻYĆ), w których frazą kontrolującą jest podmiot mimo obecności w schemacie dopełnienia (schemat 5), przykłady (22).

Schemat 5

```
subj,pred_controller{np(str)} + obj{np(str)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)}
```

(22) a. Skończyli swój żywot **jako** pustelnicy […].
b. John Adams podpisał te ustawy **jako** prezydent […].

Część czasowników przechodnich wymagających `prepnp(jako,str)` kontrolowanego przez dopełnienie (schemat 4) ma swoje odpowiedniki z *się* zwrotnym (23a) bądź wzajemnościowym (23b) ze schematem 6. Wynika to z faktu, że w *Walentym* tego rodzaju *się* uważamy za odrębny typ frazy. W obu wypadkach frazą kontrolującą jest podmiot, zaś kontrolowaną – fraza JAKO.

Schemat 6

```
subj,pred_controller{np(str)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)} + {refl}

subj,pred_controller{np(str)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)} + {recip}
```

(23) a. Słonimski definiował się zawsze **jako** Polak pochodzenia żydowskiego a nie **jako** Żyd polski.
b. Wszyscy oceniają się nawzajem **jako** grafomani i karierowicze. (I)

16 To jest poniekąd seryjne, choć inne leksemy rzadko się pojawiają, np. NAKRYTYKOWAĆ^{I}.

W *Walentym* znajdują się także czasowniki POCZYTYWAĆ, PRZYTACZAĆ, PRZYWOŁYWAĆ ze schematem 7 – tylko dla PRZYTACZAĆ zgodnym z normą (24a), dla pozostałych ewidentnie pozanormatywnym. Ale są też inne czasowniki: WSKAZAĆ, PRZYJĄĆ, PODAĆ, dla których takie konstrukcje są akceptowalne (24b). Zdanie (24c) stanowi przykład dla schematu 7, w którym `prepnp(jako,str)` zastąpiono by `prepadjp(jako,str)`. Kontrola narzuca tu przypadek – biernik, gdyż kontrolująca fraza zdaniowa jest na pozycji dopełnienia, ponadto narzuca ona (gdyż trudno mówić o uzgodnieniu) lp., a w wypadku fraz przymiotnikowych (24c) także r.n.

Schemat 7

```
subj{np(str)} + obj,pred_controller{cp(że)} +
pred_controllee{prepnp(jako,str)}
```

(24) a. **Jako** ciekawostkę przytoczyć można, że opakowania z tworzywa po napojach [. . .] ulegają biodegradacji najdłużej.

b. **Jako** przyczynę tego niedostatku wskazuje się, że poprzednie kierownictwo Kasy podjęło zobowiązania ponad możliwości finansowe.

c. Podaje się także **jako** prawdopodobne, że trzy lata później Heinrich von Rybisch pokonał w grze w kości mistrza zakonu krzyżowców […].

5.3. JAKO przypredykatowe w konstrukcjach innych typów

JAKO przypredykatowe pojawia się w *Walentym* także w 58 hasłach rzeczownikowych. Najczęściej są to rzeczowniki powiązane derywacyjnie z czasownikami, np.: AKCEPTACJA, DEBIUT, KLASYFIKACJA, OPIS, SZACUNEK, WYZYSK (25). Ponadto pojawiają się niepowiązane rzeczowniki FENOMEN, KARIERA, STAŻ (26).

(25) a. Akceptacja celu i norm **jako** zobowiązań moralnych i wartości zinternalizowanych.

b. Mój debiut **jako** wiceministra gospodarki jest dosyć przykry.

(26) I dopiero od tego momentu zaczyna się kariera Skargi **jako** proroka.

Schemat 8

```
pred_controller{possp} + pred_controllee{prepnp(jako,gen)} + …
```

Natomiast predykaty przysłówkowe w ogóle nie dopuszczają podrzędników formowanych przez JAKO – w poprawnych konstrukcjach *jako* okazuje się zawsze podrzędne względem czasownika, por. (27). Ponadto w *Walentym* jest tylko 11 przymiotników wymagających frazy z JAKO, głównie powiązanych derywacyjnie z czasownikami z takimż wymaganiem, np.: AKCEPTOWALNY, ROZPOZNAWALNY, WYRAŻALNY, w tym imiesłowów przymiotnikowych przeszłych (ZAISTNIAŁY). Jednak można jeszcze uwzględnić np. ATRAKCYJNY (*jako mężczyzna*), WIARYGODNY (*jako świadek*), UŻYTECZNY (*jako narzędzie*) – wszystkie ze schematem 9[17], przykład (28a). I znów dopuszczalna jest wymienność na *w roli*, *w charakterze*, por. (28b) z (28c).

17 `head` to nadrzędnik przymiotnika lub podmiot dla przymiotników na pozycji predykatywnej.

Schemat 9

```
head,pred_controller{np(agr)} +
pred_controllee{prepnp(jako,nom)} + …
```

(27) *Była/Działała doskonale **jako** przyjaciel. (M)

(28) a. Reinhard Jirgl pisze […] we współczesnym języku, rozpoznawalnym **jako** jego własny.
b. Była doskonała **jako** przyjaciel.
c. W roli przyjaciela była doskonała. (M)

6. Próba rozwiązania

Analiza przeprowadzona w poprzednich punktach pozwala mi pozostać przy opinii, że mamy do czynienia z dwiema różnymi funkcjami składniowymi *jako*: przypodrzędnikową i przypredykatową. Opinia ta jest zbieżna z propozycją M. Rogowskiej (1981) uznania wzorców (I) i (II) za reprezentację funkcji przypredykatowej JAKO, zaś wzorca (III) – za reprezentację funkcji przypodrzędnikowej.

Interesującej nas kwestii JAKO przypredykatowego nie da się tak łatwo rozwiązać, gdyż mamy tu do czynienia z bardzo niejednorodnym zbiorem oddziaływań gramatycznych:

1) wymaganie mianownika w wypadku przymiotników (28a, 28b, 16b), imiesłowów przymiotnikowych biernych (16), a także gerundiów czasowników nieprzechodnich;
2) uzgodnienie przypadka pomiędzy frazą kontrolującą a kontrolowaną:
   (a) wymagane bezwarunkowo w wypadku fraz przyimkowych dla czasowników (2c),
   (b) wymagane w postaci zgodnej z wzorcem walencyjnym w wypadku czasowników w formie różnej od imiesłowów przymiotnikowych biernych i gerundiów;
3) wymaganie dopełniacza w wypadku rzeczowników (23) i gerundiów czasowników przechodnich (15) (frazą kontrolującą jest `possp`).

Jedyną, acz ważną wspólną cechą jest występowanie takich konstrukcji pod kontrolą predykatywną – w tym wypadku element kontrolujący narzuca także przypadek.

Tak więc sugeruję wprowadzenie do *Walentego* nowego typu frazy (np. `jakop`), przy czym fraza taka występuje zawsze pod kontrolą predykatywną i notowana jest w postaci `jakop(KLASA, PRZYIMEK,PRZYPADEK)`, gdzie

`jakop(KLASA,PRZYIMEK,PRZYPADEK)` =

`jakop(adjp|np„nom)`	wtw, gdy	nadrzędnikiem jest `adjp`, `ppasp` lub gerundium czasowników z JAKO kontrolowanym przez podmiot,
`jakop(adjp|np„pred)`	wtw, gdy	nadrzędnikiem jest `np` lub dowolna fraza werbalna różna od `ppasp`,
`jakop(prepnp|prepadjp, PRZYIMEK,PRZYPADEK)`	wtw, gdy	frazą kontrolującą jest `prepnp (PRZYIMEK,PRZYPADEK)`,

przy czym KLASA oznacza typ frazy, która może być przyłączana przez jakop i przyjmuje wartości np (fraza nominalna), adjp (fraza przymiotnikowa), prepnp (fraza przyimkowo-nominalna) i prepadjp (fraza przyimkowo-przymiotnikowa). PRZYIMEK pojawia się wyłącznie dla obu typów fraz przyimkowych, dla pozostałych dwóch pozostaje pusty. Natomiast PRZYPADEK narzucany jest na rzeczownik czy przymiotnik lub też wymagany przez PRZYIMEK i oba uzgadniają się między frazą kontrolującą a kontrolowaną.

Pierwszy warunek odnosi się do schematu 9, drugi warunek – do schematów 3, 4, 5, 6 i 8, trzeciego warunku nie dało się zapisać w dotychczasowej notacji. Pamiętajmy jednak, że w słowniku *Walenty* schematy walencyjne są formułowane dla całego paradygmatu czasownika, a ich właściwe przekształcenie dla imiesłowów czy gerundiów jest już zadaniem gramatyki[18]. Dotyczy to wykluczenia imiesłowów przymiotnikowych biernych i gerundiów czasowników nieprzechodnich z warunku drugiego i przekształcenia ich zgodnie z warunkiem pierwszym.

Zauważmy, że w drugim warunku wykorzystaliśmy przypadek predykatywny pred. Zakres stosowalności tego przypadka omówiony w punkcie 5.1 dotyczy tylko przymiotników na pozycji predykatywnej. Ponieważ jednak w opis jakop uwikłana jest kontrola predykatywna, nie widzę przeciwwskazań do rozszerzenia jego definicji na przypadek frazy nominalnej lub przymiotnikowej w obrębie jakop uzgadniającej przypadek z frazą kontrolującą.

Schemat 7 można by dopasować do warunku drugiego jedynie przy założeniu, że fraza zdaniowa cp(że) jest w bierniku (str), co jednak byłoby zbytnią ingerencją w system. W związku z tym potrzebny jest dodatkowy warunek z jakop(np„str) przy kontroli przez dopełnienie zdaniowe.

Wróćmy jeszcze do opisywanych przez M. Gębkę-Wolak (2024) (punkt 2.6) wystąpień JAKO w konstrukcjach zanegowanych, w których, mimo dopełniacza negacji we frazie kontrolującej, w członie kontrolowanym wprowadzanym przez JAKO pojawia się biernik (por. (7) dla fraz finitywnych). Okazuje się, że zjawisko to może wystąpić także dla gerundiów[19] (29), choć nie mamy danych dotyczących frekwencji takich wystąpień. Jeśli niezależnie od mocno wątpliwej poprawności takich zdań chcemy mieć możliwość ich opisu, najlepszym wyjściem jest dalsze rozszerzenie definicji przypadka predykatywnego z punktu 5.1 o „bądź też przyjmującego wartość biernika (acc) w kontekstach".

(29) a. *Prosimy o potraktowanie wyników naszego sondażu **jako** zabawę […].
b. *Świadczy o tym […] pokazywanie człowieka **jako** osobę rozgrywającą w osamotnieniu dramat istnienia.

Powyższe rozwiązanie uwzględnia wszystkie możliwe typy kontekstów składniowych JAKO w wypowiedzeniu. Nie obejmuje jednak poziomu morfoskładniowego: kontrola jest zjawiskiem

18 Słownik jest wykorzystywany w dwóch parserach: POLFIE (Patejuk, Przepiórkowski 2014; Patejuk 2015; http://zil.ipipan.waw.pl/LFG) i Świgra (Woliński 2004, 2019; http://zil.ipipan.waw.pl/Świgra).

19 Wówczas frazą kontrolującą jest possp.

z pogranicza składni i semantyki, zaś przypadek predykatywny nie funkcjonuje poza *Walentym*. Widzę tutaj dwa rozwiązania. Pierwsze, heterogenne, polegałoby na pozostawieniu przyimka JAKO z rządem mianownikowym, dopełniaczowym i biernikowym oraz na dodaniu klasy gramatycznej *paraprzyimka* JAKO, przyłączającego po prawej stronie frazę przyimkową. Drugie, homogenne, polegałoby na zastąpieniu przyimka JAKO leksemem należącym do nowej klasy JAKO, charakteryzowanej poprzez prawostronną łączliwość z rzeczownikiem lub przymiotnikiem w mianowniku, dopełniaczu lub bierniku bądź też z frazą przyimkową.

Wyjaśnienia skrótów

`adjp(PRZYPADEK)` – fraza przymiotnikowa w danym przypadku
`np(PRZYPADEK)` – fraza nominalna w danym przypadku
`prepadjp(PRZYIMEK, PRZYPADEK)` – fraza przyimkowo-przymiotnikowa z konkretnym przyimkiem i wymaganym przez niego przypadkiem
`prepnp(PRZYIMEK, PRZYPADEK)` – fraza przyimkowo-nominalna z konkretnym przyimkiem i wymaganym przez niego przypadkiem
`cp(TYP)` – fraza zdaniowa danego typu, np.: `że`, `żeby`, `int`, `rel`
`compar(TYP)` – fraza porównawcza danego typu, np. `jak`, `niż`
`possp` – fraza dzierżawcza
`jakop` – fraza wprowadzana przez człon JAKO
`subj, obj` – oznaczenie, że dana pozycja składniowa jest podmiotem bądź dopełnieniem pasywizowalnym
`head` – oznaczenie, że dana pozycja składniowa odpowiada frazie nadrzędnej opisywanej frazy przymiotnikowej bądź kontrolującej ją
`pred_controller` – oznaczenie wskazujące, że dana pozycja składniowa kontroluje predykatywnie inną pozycję
`pred_controllee` – oznaczenie wskazujące, że dana pozycja składniowa podlega kontroli predykatywnie przez inną pozycję

Bibliografia

Babby L.H. 1980: *Existential sentences and negation in Russian*, Karoma Publishing, Ann Arbor.

Babby L.H. 1988: *Noun Phrase internal case agreement in Russian*, [w:] M. Barlow, C.A. Ferguson (red.), *Agreement in Natural Language. Approaches, Theories, Descriptions*, CSLI Publications, Stanford, s. 287–304.

Bondaruk A., Rozwadowska B., Witkowski W. 2017: *Passivisation of Polish object experiencer verbs vs. the unaccusativity hypothesis (Part I)*, „Studies in Polish Linguistics", vol. 12, iss. 2, s. 57–73 (doi:10.4467/23005920SPL.17.003.7021).

Błaszczak J. 2001: *Covert movement and the Genitive of Negation in Polish*, Potsdam University Library, University Press, Potsdam.

Chomsky N. 1986: *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*, Praeger Publishers, Westport.

Danielewiczowa M. 2020: Jako*-fraza w strukturze walencyjnej czasownika i poza tą strukturą*, „Prace Filologiczne" LXXV, cz. 1, s. 95–108 (doi:10.32798/pf.649).

Davies W.D., Dubinsky S. 2008: *The grammar of raising and control: A course in syntactic argumentation*, John Wiley & Sons, Hoboken.

Gębka-Wolak M. 2024: *Between genitive and accusative uses. On the impact of negation on nominal phrases introduced by jako in contemporary Polish*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza" 31(1), s. 9–36 (doi:10.14746/pspsj.2024.31.1).

Hajnicz E. 2025: *Słownik walencyjny języka polskiego* Walenty. *Część pierwsza – składnia*, Instytut Podstaw Informatyki PAN, Warszawa.

Hajnicz E., Patejuk A., Przepiórkowski A., Woliński M. 2016: Walenty: *słownik walencyjny języka polskiego z bogatym komponentem frazeologicznym*, [w:] K. Skwarska, E. Kaczmarska (red.), *Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích*, Slovanský ústav Akademie věd ČR, Praha, s. 71–102.

ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Landau I. 2013: *Control in Generative Grammar: A Research Companion*, Cambridge University Press, Cambridge.

Magajewska M. 2005: *Pozycja przymiotnika w zdaniu polskim i włoskim: uwarunkowania syntaktyczne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców", 14, s. 41–56.

Milewska B. 2003: *Słownik polskich przyimków wtórnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: https://nkjp.pl/).

Patejuk A. 2015: *Unlike coordination in Polish: an LFG account*, niepublikowana rozprawa doktorska, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.

Patejuk A., Przepiórkowski A. 2014: *Synergistic development of grammatical resources: A valence dictionary, an LFG grammar, and an LFG structure bank for Polish*, [w:] V. Henrich, E. Hinrichs, D. de Kok, P. Osenova, A. Przepiórkowski (red.), *Proceedings of the 13th Workshop on Treebanks and Linguistic Theories*, Department of Linguistics (SfS), University of Tübingen, Tübingen, s. 113–126.

Przepiórkowski A. 1996: *Case assignment in Polish: Towards an HPSG analysis*, [w:] C. Grover, E. Vallduví (red.), *Studies in HPSG*, Centre for Cognitive Science, University of Edinburgh, Edinburgh, s. 191–228.

Przepiórkowski A. 2000: *Long distance genitive of negation in Polish*, „Journal of Slavic Linguistics" 8, s. 151–189.

Przepiórkowski A. 2004: *O wartości przypadka podmiotów liczebnikowych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" LX, s. 133–143.

Przepiórkowski A., Bańko M., Górski R.L., Lewandowska-Tomaszczyk B. (red.) 2012: *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Przepiórkowski A., Hajnicz E., Andrzejczuk A., Patejuk A., Woliński M. 2017: *Walenty: gruntowny składniowo-semantyczny słownik walencyjny języka polskiego*, „Język Polski" XCVII, z. 1, s. 30–47.

Przepiórkowski A., Hajnicz E., Patejuk A., Skwarski F., Woliński M., Świdziński M. 2014a: *Walenty: Towards a comprehensive valence dictionary of Polish*, [w:] N. Calzolari, K. Choukri, T. Declerck, H. Loftsson, B. Maegaard, J. Mariani, A. Moreno, J. Odijk, S. Piperidis (red.), *Proceedings of the 9th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC-2014)*, ELRA, Reykjavík, s. 2785–2792.

Przepiórkowski A., Skwarski F., Hajnicz E., Patejuk A., Świdziński M., Woliński M. 2014b: *Modelowanie własności składniowych czasowników w nowym słowniku walencyjnym języka polskiego*, „Polonica" XXXIII, s. 159–178.

Rogowska M. 1981: *Funkcje gramatyczne słowa* jako, „Polonica" VII, s. 161–175.

SGJP: M. Woliński, Z. Saloni, R. Wołosz, W. Gruszczyński, D. Skowrońska, Z. Bronk, *Słownik gramatyczny języka polskiego*, wyd. 4 (online: https://sgjp.pl/).

Szupryczyńska M. 1980: *Opis składniowy polskiego przymiotnika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Willim E. 1990: *On case-marking in Polish*, „Papers and Studies in Contrastive Linguistics" XXV, s. 203–220.

Woliński M. 2004: *Komputerowa weryfikacja gramatyki* Świdzińskiego, niepublikowana rozprawa doktorska, Instytut Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Woliński M. 2019: *Automatyczna analiza składnikowa języka polskiego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Wróblewska A., Wieczorek A. 2018: *Status morfoskładniowy wyrazu jako we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski" XCVIII, z. 3, s. 16–30.

WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: https://wsjp.pl/).

Żmigrodzki P., Bańko M., Batko-Tokarz B., Bobrowski J., Czelakowska A., Grochowski M., Przybylska R., Waniakowa J., Węgrzynek K. (red.) 2018: *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*, Instytut Języka Polskiego PAN, Libron, Kraków.

Summary

Formal description of the syntax of expressions with *jako* by means of predicative control

Keywords: *jako* 'as', predicative control, syntactic structure, valency.

The article analyzes the morphosyntactic and syntactic properties of the word *jako* 'as' and their description in different approaches. It is shown that the existing solutions are very often incorrect or at least incomplete, especially when we try to look at them from the point of view of valency (which requires distinguishing "predicate-connected" *jako*, i.e. opening an independent position, from *jako* "dependent-connected"). Tests intended to distinguish these two types of *jako* are also presented. At the end of the article, a method of formal description of *jako* is proposed, using the phenomenon of predicative control, which allows for the agreement of certain parameters of the controllee (*jako* phrase) with its controller.